

Uvodne besede in zahvale

Minulo poletje, ko sem bil pri koncu s knjigo, ki je pred vami, si je hčerka zvila gleženj in bolelo jo je levo stopalo. Ker bolečina ni in ni minila, sva šla k zdravniku. V čakalnici lokalne klinike sem opazil, da ima sedem od desetih zdravnikov tuja imena, od tega trije muslimanska. Na kliniki sem že videl zdravnike iz Iraka in Romunije, kar ni naključje, saj iraški in romunski zdravniki predstavljajo največji skupini zdravnikov na Švedskem, rojenih v tujini. Več kakor 30 odstotkov vseh zdravnikov na Švedskem se je rodilo v tujini, iraški so večinoma prišli kot begunci v prvem desetletju 21. stoletja. Zdravnik, ki je pregledal hčerko, je bil iz Nemčije – tudi od tam jih pride veliko, in hitro jo je napotil v bolnišnico na rentgen.

Do bolnišnice sva se peljala s taksijem – in voznik je bil iz tujine, morda Sirije. Približno polovica taksistov na Švedskem je rojenih v tujini in velika večina jih je v državo prišla kot begunci. Odložil naju je pri vходу na urgenco, tam pa sva morala vprašati, kje je rentgenski oddelek. Usmerila sta naju zdravnik in medicinska sestra, ki sva ju srečala. Sodeč po njunih identifikacijskih priponkah, je bil zdravnik iz neke afriške države, medicinska sestra pa z Bližnjega vzhoda. Tudi sestra, ki je za mojo hči poskrbela na radiološkem oddelku, je po vsej verjetnosti prišla iz kakšne bližnjevzhodne države.

K sreči se je izkazalo, da ne gre za zlom (nekaj dni za tem je popustila tudi bolečina), zato sva se napotila na avtobusno postajo, da bi se vrnila domov. Na postaji je sicer stal avtobus, a voznik nama je povedal, da še ne bo tako kmalu odpeljal. Ker je hčerko bolelo, sva se ponovno odločila za taksi. Tokrat bi lahko bil najin voznik iz Somalije; in verjetno voznik avtobusa prav tako. Več kakor polovica ljudi, ki na Švedskem vozijo avtobuse in tramvaje, se je rodila v drugih državah. Ni treba posebej poudarjati, da so večinoma prišli kot begunci. Mislim, da razumete, kaj hočem povedati. Naj omenim še, da sva šla v bolnišnici mimo ekipe čistilcev. Tudi v tem primeru je bil vzorec enak – in tudi tokrat ni šlo za naključje. 60 odstotkov čistilcev in čistilk na Švedskem je rojenih v tujini – in velikanska večina jih ima begunsko preteklost. Švedsko čistijo za zelo nizko plačilo in to absolutno ključno javno službo so opravljali tudi med pandemijo covid-19.

S hčerko sva se podala na izlet v švedsko realnost. V njej ljudje, ki so na Švedsko prišli kot begunci, opravljajo zares bistvena dela, brez katerih švedska družba in gospodarstvo ne bi delovala. Suhoparna statistika, ki sem jo proučeval med pisanjem knjige, ki jo držite v rokah, je tako oživila ob obisku lokalne klinike. Te realnosti sem se že prej dobro zavedal, pa ne samo jaz: vsak jo lahko opazi. A v razpravah o azilu in migracijah na nacionalni in evropski ravni se zanjo dosledno ne menijo. Ne morem dovolj poudariti, kako resen je ta problem – in to je tudi eden glavnih razlogov, da sem napisal pričujočo knjigo.

Politični esteblišment, v katerega zdaj sodi tudi skrajna desnica, namesto da bi govoril o resničnih koristih, ki jih begunci in delovni migranti prinašajo v države Evropske unije (EU), ter na tej podlagi izvajal ukrepe za izboljšanje njihovih pogosto negotovih življenjskih razmer, dela prav nasprotno. Po njegovi zaslugi EU prežema

toksična razprava, v katero je ujeta – o domnevni množici negativnih posledic migracij, pri čemer včasih prizanaša »visoko kvalificiranim« migrantom. Danes je nekaj običajnega, da krivdo za vse vrste družbenih tegob bolj ali manj odkrito pripisujejo nebelim migrantom, kar kaže na vse večje sprejemanje stališča skrajne desnice. Takšna je realnost EU, kjer mainstreamovski politiki dandanes z zabavami slavijo sprejetje zakonov, ki prosilce za azil kaznujejo; svarijo pred zamenjavo prebivalstva z muslimani; odkrito izjavljajo, da »smo judovsko-krščanska država ... država belcev,« in hkrati zatrjujejo, da »nočejo doživeti, da bi Francija postala muslimanska«; ter se zadovoljno smehljajo, ko na medije naslavljajo naslednje besede: »Prav na moj 69. rojstni dan – in tega nisem naročil – je bilo v Afganistan deportiranih 69 ljudi.«¹

K sreči še zmeraj obstajajo tudi glasovi, gibanja, organizacije, raziskovalci in celo nekaj političnih strank, ki se borijo proti rastočemu rasizmu v EU. Da svojih nasprotnikov ne dohajajo, jasno pričajo vse bolj drakonske azilne politike in ukrepi na področju pravic migrantov, kar zadeva bivanje in socialo.

Drug izjemno močan ščit pred migracijsko realnostjo Evrope predstavlja stroškovni vidik migracij. V knjigi se osredotočam predvsem na ta pogled oziroma narativ. V nadaljevanju podrobno opišem, kako se raziskovalci in odločevalci danes strinjajo, da begunci, ki jih sprejme EU, pomenijo neto strošek in fiskalno breme za družbe prejemnice. Raziskovalci tako sklepajo na podlagi na videz nevtralne računske operacije – begunci z davki prispevajo manj kakor prejemajo s socialno pomočjo –, politiki in mediji pa s to ekonomiko navdušeno upravičujejo in pojasnjujejo restriktivne azilne politike. Politikom in raziskovalcem se morda res zdi, da so slabo plačani in slabo izobraženi migranti za državo potrebni in si jih lahko privoščijo, vendar zgolj s pogojem, da imajo omejen dostop

do storitev socialne države. To pa ne velja za begunce. Ti so sprva vselej odvisni od socialne pomoči, saj ne morejo od prvega dne po prihodu delati in plačevati davkov, za povrh imajo nemara še otroke. Po definiciji so torej fiskalno breme.

Z raziskovalnega stališča je omenjeno zgolj znanstveno dejstvo, zato raziskavam ne moremo pripisati sokrivde pri podžiganju občutkov, da sprejemanje beguncev ogroža socialno državo in da je potemtakem zaščita pred begunci predpogoj za fiskalno vzdržnost socialne države. A v pričujoči knjigi pokažem prav sokrivdo raziskav. Razlog je preprost: ekonomika, na katero se opira znanost, je v temelju napačna. Ortodoksna ekonomija »zdravih financ« s svojim gospodinjiskim računovodstvom zmotno misli, da je državna poraba podobna gospodinjiski. Poleg tega ne razlikuje med realnimi viri, denimo delom, in finančnimi viri. Raziskovalci, ki to zmoto ponavljajo, ne morejo razumeti vrednosti in potrebnosti dela, ki ga opravi tistih 60 odstotkov čistilcev na Švedskem, ki so se rodili v tujini. Prav nasprotno, vidijo jih kot fiskalno breme. Z davki prispevajo manj od povprečja, zato naj bi z javno porabo za socialo prejeli več, kakor vplačujejo. Ker so ves čas v rdečih številkah, če tako rečemo, nikoli ne bodo mogli odplačati stroškov svojega bivanja ob prihodu v državo, ko sploh niso delali in plačevali davkov. Če begunci delajo kot zdravniki, bodo seveda tovrstne domnevne stroške poravnali, prav tako dodatne stroške, denimo šolanje otrok. Če delajo kot čistilci, pa ves čas ostanejo neto strošek. Po tej logiki bi bilo Švedski bolje brez čistilcev, ki so v državo prišli kot begunci.

Politiki zlahka svariijo pred stroški beguncev in trdijo, da ogrožajo fiskalno vzdržnost socialne države, saj se lahko (večinoma pa jim ni treba) sklicujejo na raziskave. Ne moremo jih obtoževati populističnega zavajanja. Izbira, ali priseljevanje beguncev ali socialna

država, v javnih razpravah velja za zdravorazumsko dejstvo. Ne pogovarjamo se, ali dejansko drži; vsi se strinjajo, da begunci za davkoplačevalce pomenijo strošek. Pogovarjamo se, ali si lahko ta strošek privoščimo ali ne. Sodeč po ukrepih, je jasno, kdo v razpravi zmaguje: azilna politika je vse bolj restriktivna, omejujejo se tudi pravice do bivanja in socialne pravice beguncev, ki jim kljub vsemu uspe doseči Evropsko unijo. Nobena država EU noče deliti »bremena beguncev«.

A ta razprava je nenavadna, saj stran, ki izgublja, se pravi zagovorniki pravic beguncev, skoraj zmeraj trdi, da človekovih pravic ne bi smeli analizirati glede na stroške in koristi. Kar je razumljivo, saj nihče ne dvomi o predpostavki, da sprejemanje beguncev dejansko pomeni stroške. Če je v razpravi o sprejemanju beguncev govor o stroških in koristih, bodo zagovorniki človekovih pravic vselej izgubili. Kaj pa če je predpostavka zmotna? To je drugi pomembni razlog, zaradi katerega sem napisal pričujočo knjigo: pokazati želim, da je situacija obrnjena: sprejemanje beguncev v EU iz finančnega zornega kota ni strošek. Je pa koristen dodatek realnih virov, ki sem jih prej prikazal v izseku švedske realnosti. Z javno porabo za begunce se bo zgodilo to, kar se vselej zgodi z javno porabo: v drugih gospodarskih sektorjih bo postala dohodek – dohodek občin, podjetij in drugih, ki sodelujejo in so zaposleni v upravljanju sprejemanja in integracije beguncev. Zagovornikom človekovih pravic torej ni treba sprejeti zmotne ortodoksne domneve, da so begunci strošek. Prav tako jim ni treba »gospodarstva« razumeti kot sovražnika. Pokazal bom, da sprejemanje beguncev v EU ni ekonomska ali fiskalna žrtev. S pričujočo knjigo želim popraviti to splošno sprejeto zmoto.

Kmalu pa sem spoznal, da bom potreboval alternativni makro-ekonomski okvir, če naj dosežem spravo med »gospodarstvom« in človekovimi pravicami ter s knjigo zagovarjam »moderno teorijo